

El català que va abolir l'esclavatge a l'illa de la Reunió

Autor: Martí Crespo
Data de publicació: 20-04-2023

El 8 de setembre de 1877, arruïnat i mig oblidat, s'apagava la vida d'aquell rossellonès aventurer, humanista, maçó, demòcrata i profundament republicà: En Josep Sardà i Garriga.

Una de les conseqüències més terribles i funestes del colonialisme europeu va ser l'esclavatge a què foren sotmesos milions i milions d'africans entre els segles XVI i XIX. El nostre país també hi va participar, en el comerç d'esclaus, especialment en els últims estadis. L'antropòleg Gustau Nerín, al llibre Traficants d'ànimes (2015), ja deixava al descobert l'activitat de desenes de negrers catalans i menorquins a l'Àfrica. I la revista Sàpiens d'aquest mes de novembre, tot i matisar que Catalunya no va ésser cap potència negrera, va publicar els cinquanta noms principals de l'esclavisme català. Però, en contrast amb aquesta realitat inapel·lable, també hi va haver alguns catalans que es van situar a l'altra cara de la moneda, la de l'abolicionisme.

El cas més notable és el de Josep Sardà i Garriga (1808-1877), nascut en plena etapa napoleònica en el si d'una família pagesa al mas Blanes, al terme municipal de Pesillà de la Ribera (Rosselló). El propietari del mas, que li va agafar afecte ja de petit, el va fer hereu universal quan es va morir sense descendència el 1816. Amb un bon coixí econòmic, doncs, Sardà va estudiar al col·legi públic municipal de Perpinyà, on va conèixer dos dels famosos germans Aragó, l'Esteve i en Francesc, i a vint anys es va traslladar a París, just en el moment en què Napoleó Bonaparte moria confinat a l'illa de Santa Helena i es restaurava la monarquia amb Lluís Felip I. Malgrat ésser un republicà convençut, va fer carrera en l'administració de finances i el 1848 fou nomenat recaptador general, just pocs mesos abans de la revolució que va fer caure el rei i obria el pas a una Segona República (1848-1852) que, tot i efímera, va introduir reformes polítiques i socials ben profundes.

Com ara el sufragi universal masculí i l'abolició de l'esclavatge a tots els territoris francesos, decretada el 27 d'abril de 1848 pel secretari de Colònies del govern provisional, Victor Schœlcher, i per Francesc Aragó mateix, aleshores ministre de la Marina i de les Colònies. Per a implantar la mesura a les possessions d'ultramar es van designar comissaris generals de la república. En el cas concret de l'illa de la Reunió, coneguda fins aleshores com l'illa Borbó, es va

pensar en Sardà. En una de les converses per a convèncer-lo, Esteve Aragó li deia: “Com el meu germà Joan, que se n’ha anat a Mèxic, ets un català amb ganes d’aventura. Jo, en canvi, prefereixo la revolució a França.”

El 14 d’octubre de 1848, després d’un llarg viatge amb vaixell, Sardà desembarcava a l’arxipèlag de l’oceà Índic, poblat per poc més de 100.000 habitants, 62.000 dels quals eren esclaus procedents de la veïna illa de Madagascar i de la costa oriental africana, explotats en les nombroses plantacions de canya de sucre. Amb un 60% de la població esclavitzada, doncs, Sardà es va convèncer que abans de decretar l’abolició havia de preparar el terreny i parlar-ne amb les parts implicades, especialment els amos de les explotacions i els colons francesos. Amb tota probabilitat aquesta feina prèvia va evitar que el 20 de desembre de 1848, quan va signar finalment el decret, hi hagués cap incident remarcable a la Reunió.

Vint-i-vuit mesos després d’haver-hi arribat, el cop d’estat de Napoleó III a París va desposseir-lo del càrrec i el va obligar a tornar a la metròpoli. A diferència dels seus antics companys de files republicans, empresonats o exiliats, a ell les noves autoritats li van oferir d’encarregar-se de la fundació d’una colònia penitenciària a la Guaiana seguint l’exemple d’Anglaterra, que ja enviava els presos més perillosos a Austràlia. Sardà tan sols hi va posar una condició: que no s’hi enviessin presoners polítics. El 14 de maig de 1852, amb el títol de governador sota el braç, desembarcava prop de Kourou. Però ben aviat es va adonar que no se’n sortiria tan bé com a la Reunió: la colònia francesa el va rebre amb hostilitat, li va costar de posar les bases del presidi i va descobrir, d’allà estant, que alguns deportats eren ex-companys seus oposats al nou règim autoritari. Decebut pel fracàs de la missió, i després d’haver fundat la petita població de Saint-Laurent-du-Maroni, va tornar a la metròpoli l’abril del 1853.

Retirat de la vida pública, es va comprar una finca a Mesnil-sur-l’Estrée, a la Normandia, i hi va fundar una empresa d’aigües minerals que no va acabar de funcionar. El 8 de setembre de 1877, arruïnat i mig oblidat, s’apagava la vida d’aquell rossellonès aventurer, humanista, maçó, demòcrata i profundament republicà.

I una mica més: No seria fins més endavant que la memòria de Josep Sardà Garriga es recuperaria als llocs on va deixar més marca. A la Reunió, un bon nombre de places, carrers, escoles i instituts porten el seu nom, a més d’algunes plaques i escultures públiques, i cada 20 de desembre s’hi commemora l’històric decret abolicionista que va signar el 1848. El 2008, l’associació Les Rendez-Vous de Saint Estève va posar una placa commemorativa al mas Blanes, on va néixer. I a Mesnil-sur-l’Estrée, on es va morir, hi ha plafons explicatius i una estela a la seva tomba, que de fet no es va redescobrir fins el 1981.

Martí Crespo

Podeu llegir l'article original en el següent enllaç:
https://www.vilaweb.cat/noticies/com-a-casa-el-catala-que-va-abolir-lesclavatge-a-lilla-de-la-reunio-sarda-garriga/